

**Komplement till “Handbok för
Miljöskola” m m
-
en lärarkommentar till arbetsmaterial
om utmärkelsen Miljöskola**

1. Våra arbetsmaterial och Skolverkets riktlinjer och handbok

ALLA har vi i olika sammanhang kommit i kontakt med Agenda 21. Vi vet att arbetet har sitt ursprung i Rio-konferensen år 1992 och att målet är att skapa en långsiktigt hållbar utveckling. Inte lika välkänt är att Skolverket i linje med Agenda 21:s intentioner har lagt fram riktlinjer för när och hur en skola ska få rätten att använda sig av utmärkelserna "miljöskola".

Idag arbetar uppskattningsvis några hundra skolor i landet med att få utmärkelserna, men målet är att alla skolor inom en överskådlig framtid ska bli diplomerade "miljöskolor" av Skolverket.

För att underlätta och förstärka skolornas (och kommunernas) Agenda 21-arbete - och därmed också ge skolor rätten att få kalla sig "miljöskola" - har vi tagit fram ett enkelt, grundläggande och flexibelt utbildningspaket i tre delar: inledande arbetsuppgifter, fördjupande arbetsuppgifter samt ett antal verktyg för att underlätta arbetet att dels skapa en Skol-Agenda 21-plan, dels förverkliga det framtagna handlings-

programmet. Utgångspunkten är elevernas attityder, kunskaper och handlingar.

Innehållet i arbetsmaterial och verktyg ligger i stark linje med såväl Skolverkets riktlinjer för utmärkelserna som den handbok verket har tagit fram. Faktum är att det som presenteras i handboken till väsentliga delar överensstämmer med det koncept vi erbjudit långt innan boken utkom. Syftet med arbetsmaterialen är att ge ytterligare stöd i det svåra arbetet att få eleverna att delta på ett givande sätt.

Eftersom denna skrift kan ses som ett komplement till Skolverkets nyutkomna "Handbok för Miljöskola" och till stor del relaterar till denna rekommenderar vi att Ni laddar ner handboken från Skolverkets hemsida på adressen www.skolverket.se/c/miljo/miljoskolor. Det är också viktigt att Ni laddar ner riktlinjer och andra viktiga dokument. Ni kan också gå till vår hemsida agenda21info.just.nu varifrån länk finns till Skolverkets hemsida.

Ströms Vattudal i slutet av maj.

2. Mål och syfte med arbetsmaterialen

Materialen ger en grundläggande insikt om Agenda 21 och utmärkelsen Miljöskola.

Det sker genom:

- * att förstå bakgrunden till Agenda 21
- * att lära lite mer om miljöproblem
- * att bli mer miljömedveten och ta aktiv ställning
- * att förstå grunderna för utmärkelsen Miljöskola
- * att lära sig hur skolan kan få utmärkelsen "Miljöskola" av Skolverket

För att förstå hur vi har tänkt gällande innehållet i materialen är det viktigt att Ni läser igenom handboken som Skolverket har gjort och riktlinjerna för utmärkelsen, eftersom vi gång på gång kommer att hänvisa till dessa.

Som Ni ser när handboken läses ger den en god bild av processen som är till stor - om inte oombärlig - nytta i Ert arbete. Speciellt viktigt är det att förstå reglerna om kriterier, vilka är ganska krångliga.

Vad gäller kriterierna är det dessutom av stor betydelse att man redan från början är medveten om att kriterierna ska ses som en utgångspunkt, d v s en ram vilken skolan ska fylla utifrån egna behov och förutsättningar. Se sid 4 i handboken.

Vi vill också påminna om att det finns dels en arbetsuppgift om miljömärken bifogad vid leveransen, dels en liten lättsam uppgift på vår hemsida där eleverna själva kan kolla om de kan några miljömärken.

3. Skillnader i Skolverkets och vårt angreppssätt

Trots att innehållet i arbetsmaterialen ligger i stark linje med Skolverkets riktlinjer och handbok finns vissa skillnader som bör kommenteras. Anledningen till skillnaderna är att vi på vissa områden har funnit Skolverkets synsätt begränsat, vilket kan göra att elever och lärare påvisas ett begränsat handlingsutrymme. De största skillnaderna är att:

1. Relationen mellan miljöproblem och sociala problem är svagt utvecklad i de arbeten Skolverket har presenterat. Detta är kanske den allvarligaste kritiken man kan framföra, eftersom denna koppling har varit elementa under en längre tid vad gäller utvecklingsarbetet för en långsiktigt hållbar utveckling. Härvid är det av stor vikt att man tillsammans med miljöarbetet också fokuserar jämställdhet, u-landsfrågor, fattigdom, främlingsfientlighet m m både i "det stora och det lilla" perspektivet.

2. Det är enligt vår uppfattning en begränsning att Skolverket kräver att handlingsprogram och utvärderingar ska göras enligt deras mall. Begränsningen uppkommer då det är svårt för elever och skolpersonal att identifiera sig med ett "sterilt rutnät", vilket gör att det kan bli svårare för de medverkande att känna ansvar för genomförandet.

3. Frågor om ekonomi är svagt utvecklade i Skolverkets arbeten. Nackdelen med ett sådant synsätt är att eleverna kan få en bild av miljöproblem m m som inte är realistisk. Ur pedagogisk synvinkel kan det också vara värdefullt att eleverna får ställa sig frågor om sakers ekonomiska värden (t ex om klotter).

I våra material har vi tagit hänsyn till punkterna 1 - 3, vilket gör att lärare och elever har möjlighet att anta ett bredare angreppssätt om de så önskar.

4. Organisation och uppstart av arbetet

I handbokens del 2 (sid 5 - 6), som handlar om organisation och förankring, har Skolverket skrivit att "ett första kriterium [för arbetet att bli miljöskola] är att skolans huvudman och ledning ger sitt stöd till projektet".

Enligt vår uppfattning är det visserligen väldigt betydelsefullt att huvudman och ledning ger sitt stöd till arbetet redan från början, men att man för att starta upp arbetet t ex med att använda arbetsmaterialen, inte bör behöva invänta deras beslut.

Anledningen är att det av olika anledningar kan ta lång tid innan ett beslut kan tas och att det är synd om tidsförluster uppkommer om viljan finns att påbörja arbetet.

Bl a av denna orsak har vi lagt uppgifter med direkt koppling till att bli miljöskola ganska sent i arbetsmaterialen, samtidigt som eleverna från första arbetsbladet får insikter och kunskaper samt även genomför praktiska moment, som är värdefulla i arbetet att nå utmärkelsen.

Vi har alla ett tungt ansvar för vår enda värld.

När sedan ledning och huvudman tagit ett beslut, vilket ovillkorligen måste göras förr eller senare, kan det ju också vara bra om vissa delar av arbetet redan är genomförda.

Det är dessutom så att ett väl fungerande arbete innan ett formellt beslut har tagits, kan sätta viss press på huvudman och ledning att ta det formella beslutet. Vidare är en så viktig insats som miljöanpassning av skolan på intet sätt bortkastad tid även om man inte snabbt kan förenas i ett formellt beslut.

En viktig fråga man kan ställa sig i detta sammanhang är vilka som ska ta det formella beslutet. Enligt Skolverket ska det formella

beslutet tas gemensamt av alla, men att huvudman och ledning signerar de nödvändiga papper, som alla ska ställa sig bakom.

Om man vill kan man även låta varje elev symboliskt signera skolans eller klassens kopia för att på så sätt mer formellt förankra överenskommelsen om att man ska försöka nå utmärkelsen Miljöskola.

Parallellt med det mer formella arbetet vill vi också understryka betydelsen av visioner. Utan visioner kommer aldrig miljö- och utvecklingsarbetet vare sig på skolan eller någon annanstans i samhället bli riktigt bra.

5. Övergripande om det fortsatta arbetet och materialen

Det finns precis lika många “rätta” sätt att arbeta på för att få utmärkelsen som det finns skolor. Därför är det vanskligt att rekommendera att man ska göra på ett visst sätt. För att Ni ska ha något att relatera ert arbete till har vi dock tagit fram ett förslag till arbetssätt för att kunna bli en ”miljöskola” utifrån såväl Skolverkets riktlinjer och handbok som innehåll och form på arbetsmaterialen. Förslaget är följande:

1. Börja med att lärare och annan skolpersonal läser igenom Skolverkets riktlinjer, handbok (åtminstone första delen) och detta komplement samt börja använda de inledande sidorna av arbetsmaterialen. För lågstadiematerialet är det sidorna 1 - 4 och för mellan- och högstadiematerialen

sidorna 1 - 8. Man kan också påbörja kartläggningen genom att använda verktygen A - D. Kartläggningen kan med fördel göras i gruppform. På så sätt får man med eleverna på ett tidigt stadium både teoretiskt och praktiskt, vilket är bra för fortsatt deltagande i processen.

Tänk också på att inte hasta och stressa med arbetet, d v s låt det ta den tid det tar. Inget blir bättre av att man pressar sig igenom arbetet eller känner att det blir ytterligare en börda bland allt som måste göras.

Det är också viktigt att på olika sätt få arbetet att vara roligt och belönande. Man ska inte bara behöva “offra sig” för miljön.

Gysinge strömmar i januari.

2. Använd gärna en studiedag eller annan tid avsatt för lärare och annan skolpersonal att gå igenom kriterierna tillhörande områdena A - C i riktlinjerna. Det speciella med dessa kriterier är att de främst har koppling till skolans ledning och personal, d v s att elevernas roll överlag är begränsad. Finns möjlighet kan det dessutom vara bra att lärare och skolpersonal så snart som möjligt kan påbörja kartläggningen av områdena B - C i riktlinjerna.

Vare sig Skolverket eller vi har hittills på något mer utförligt sätt fokuserat områdena B - C, som är svåra att arbeta med. Som helhet torde man dock kunna säga att det är viktigt att utveckla processer som redan finns samt att det är betydelsefullt att lärare och annan skolpersonal säkerställs ett gott stöd från skolledning och huvudman. Om så inte sker är risken överhängande att arbetet hämmas eller stannar upp.

3. Enas om att försöka bli en "miljöskola" och inrätta ett miljøråd eller liknande om Ni inte redan har ett sådant (se sid 5 i handboken) samt verka för att huvudman och ledning ställer sig bakom projektet att bli "miljöskola". I detta skede har arbetet förmodligen också gett Er en viss erfarenhet, vilken är viktig att tillvarata inför fortsättningen. Om huvudman och ledning inte visar tillräckligt intresse kan man kanske med fördel påvisa resultatet av uppgifterna

på sidorna 1 - 4 i båda materialen.

Miljørådet eller liknande grupp har en betydelsefull demokratisk roll i processen att bli "miljöskola". I miljørådet ska olika representanter från elever, lärare, annan skolpersonal och gärna även föräldrar sitta. Eventuellt kan man också engagera någon från miljöförening, kommunen eller det lokala näringslivet som stödperson. Genom sin ställning får rådet en övergripande bild av arbetet och kan ta strategiska beslut. Observera dock att alla gemensamt har ansvaret och att arbetet att bli Miljöskola inte ska drivas av "de i miljørådet". Då är man helt fel ute...

4. Kartlägg vilka problem som finns. Här som i flertalet av de andra delarna är det viktigt att eleverna är och känner sig starkt delaktiga. Se gärna sidan 8 i handledningen om kartläggningen. För att genomföra detta arbete finns, som ovan nämnts, verktygen A - D i våra material. Dessa verktyg tar upp en mängd olika aspekter, även några som Skolverket inte kräver ska beaktas. Dessa är sociala aspekter såsom främlingsfientlighet, jämställdhet, omtanke och stress. Anledningen till att vi har tagit med dessa är att vi anser att vi måste kunna ta hand om oss själva och varandra för att kunna förstå att vi måste ta hand om vår miljö, och tvärt om. Det är liksom "två sidor på samma mynt".

Lärarnas planering kan med fördel förläggas till naturen.

Nationalparken vid Färnebofjärden i december.

5. Framarbeta användbara mål, åtgärder, tidsplaner och kostnadsberäkningar med hjälp av verktyg E i våra material. Målet är att alla elever ska vara delaktiga i att även göra detta, som ett andra steg efter det att de kartlagt ett område. Om man jämför med Skolverkets handbok sid 11 har vi dessutom tagit med kostnadsaspekter, vilka i och för sig ofta är svåra att arbeta med. Anledningen är att det är viktigt för alla att se till olika kostnader då det ofta är de som begränsar arbetet i praktiken. *Dock bör man vara medveten om att Skolverkets riktlinjer för utmärkelsen är av sådan karaktär att man kan erhålla utmärkelsen utan att erlægga betydande kostnader, något som är väldigt bra.*

6. Sammanställ en handlingsplan enligt Skolverkets riktlinjer. I det här skedet är det väldigt viktigt att man är väl medveten om reglerna för indelning av områden och kriterier samt att eleverna är delaktiga i arbetet att prioritera. För att sammanställa handlingsplanen kan man arbeta med våra verktyg E och F, vilka dels rör uppsättande av mål, förslag till åtgärder m m, dels prioritering av vilka områden man ska arbeta med. Dessa kan kopplas till sidorna 9 - 11 i

Skolverkets handbok.

I detta sammanhang vill vi ta upp frågan om hur handlingsplanen ska se ut. Enligt Skolverket ska alla skolor skriva in planen i det dokument som de har framtagit och lagt ut på internet. Detta dokument har formen av ett rutnät där man för varje kriterium kan skriva in resultat från kartläggning, mål, tillvägagångssätt, ansvarig och tidpunkt för när man ska vara färdiga (sid 11 - 12 i handboken). Ett sådant dokument i form av en precis lika mall för alla skolor blir både ganska tråkig och intetsägande att identifiera sig med, speciellt om man ser det ifrån elevens synvinkel.

En rekommendation från vår sida är därför att man förutom att skriva in mål m m i Skolverkets mall dessutom låter elever och skolpersonal själva göra en gemensam plan såsom de vill att den ska se ut för att på så sätt skapa bättre förutsättningar för att också genomföra planen. Delaktighet och möjlighet till identifiering är nycklar till ett bra genomförande. Annars är risken överhängande att dokumentet bara blir en "hyllvärmare" eller att lärarna själva får dra hela lasset...

När planen är färdig ska den tillsammans med en avsiktsförklaring skickas till Skolverket. Se sid 12 i handboken.

7. Genomför handlingsplanen och skriv en redovisning över vad ni gjort. Det är denna del som är den svåraste och nu är det viktigare än någonsin att alla hjälps åt och känner för åtagandet. Som stöd till genomförandet finns från vår sida sidorna 9 - 10 i arbetsmaterialet för högstadiet samt verktyg G för alla stadier. Som helhet kan man se genomförandet i form av två processer; dels en där skolledning drar ett tungt lass rörande områdena A - C, dels ett arbete där eleverna gör stora delar av arbetet i område D (Fysisk miljö). Lärarna får en fot i varje process och lär inte heller bli sysslolösa...

8. När man genomfört åtgärderna i

handlingsplanen är det dags att göra en ny handlingsplan för den kommande tiden. Man ska då utveckla arbetet genom att ta med nya åtgärder (se Skolverkets handledning sid 17). Skicka in den genomförda och den nya handlingsplanen - parallellt med att ni börjar arbetet att genomföra den nya planen - samt redovisningen till kommunen och Skolverket. Bifoga även en ansökan om att få utmärkelsen.

9. Skolverket utfärdar diplom för utmärkelsen Miljöskola om man godkänns. Utmärkelsen gäller i högst tre år. Under dessa tre år kan man göra tillämpliga delar av punkterna 1 - 7 återigen och försöka få behålla utmärkelsen i ytterligare tre år o s v. Skolverket kommer slumpmässigt att kontrollera skolornas arbete.

Byfjorden vid Uddevalla en försommardag.

6. Kommentarer till materialet för lågstadiet

Inledande arbetsuppgifter

Nedan följer några korta kommentarer till varje arbetsblad i materialet för lågstadiet:

Arbetsblad 1 - Miljöproblem

Arbetsbladet tar upp vikten av att vi gör något åt de miljöproblem vi skapar. Av stor betydelse är att vi hemma tänker på hur och varför vi medverkar till att skapa miljöproblem. Det finns två uppgifter - dels ett litet test för att se hur miljövänlig eleven och hans/hennes familj är, dels att rita två byar där den ena är ren och den andra förorenad. Den första uppgiften kan mynna ut i en diskussion om varför man gör på ett speciellt sätt. Den andra uppgiften är ett sorts visionsarbete där eleverna genom sitt målände gör en egen jämförelse. Varför inte göra en liten utställning över de teckningar eleverna vill visa?

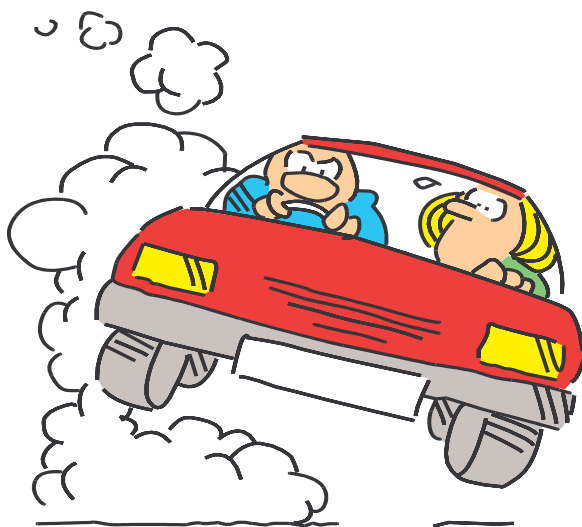
Arbetsblad 2 - Agenda 21

Arbetsbladet tar upp vad Agenda 21 är och varför det är viktigt att beakta Agenda 21. Dessutom understryks vikten av att man köper miljömärkta varor. Övningen består i

att lära sig känna igen olika miljömärken och vad de heter genom att klippa ur och klistra in rätt miljömärke vid rätt namn. En sida med miljömärken bifogas sist i materialet. Vill man fördjupa arbetet kan man t ex låta eleverna leta miljömärken hemma och ta med förpackningar m m för att visa märkena. Man kan också göra en sammanställning över vilka märken som finns på olika varor.

Arbetsblad 3 - Kretslopp

Utgångspunkten i arbetsbladet är kretslopp och vad det innebär. Vi är medvetna om att det är ett svårt ord - precis som flera ord på detta blad - men vi finner det viktigt att eleverna lär sig några av de ord som vanligen förekommer i samband med miljöfrågor i olika sammanhang. Det finns två uppgifter. Den första uppgiften är att para ihop olika miljöproblem med sina orsaker. Naturligtvis kan det finnas flera kombinationer, men det svar vi söker är A-Ingen källsortering, B-Tunnare ozonskikt, C-Vattenkraft, D-Buller och E-Bilavgaser. Den andra uppgiften går ut på att rita max 15 olika saker och sopsortera dem. Anledningen till att vi inte

Miljöfrågor kopplade till trafiken är viktiga.

har gjort en återvinningsstation eller igloos är att olika kommuner har olika sopsorteringssystem. Det är därför bättre att eleven själv får rita som det är på hemorten och därefter välja egna varor att rita sopsorterade i rätt kärl.

Arbetsblad 4 - Att må bra

Detta är enligt vår uppfattning det viktigaste av arbetsbladen. Anledningen är att vi är övertygade om att om vi inte mår bra, så kommer vi inte heller att ta hand om naturen och miljön på ett bra sätt. Det är också viktigt med jämställdhet. Uppgiften tar upp om man är tillräckligt snälla mot varandra på skolan och om tjejer och killar behandlas lika. Av stor betydelse är också varför det är på ett speciellt sätt. I uppgiften finns stort utrymme för diskussion och ställningstagande. Det man kommer fram till kan också vara bra att beakta när man ska göra en handlingsplan - en Skol-Agenda 21 - för att bli en "miljöskola".

Fördjupande uppgifter

Arbetsblad 5 och 6 - Bli miljöskola och hjälp varandra!

Arbetsbladen ska ses som sammankopplade där det första visar grunderna för en miljömärkning av skolor och det andra att man ovillkorligen måste samarbeta för att kunna bli en miljöskola. Tyngdpunkten på det första arbetsbladet är att få fram en lista på olika saker man kan göra för att vara snällare mot varandra och miljön. Det kan enligt vår uppfattning i princip vara allt som har betydelse för elever och skolpersonal, dvs både sociala och mer traditionellt

miljörelaterade saker. Speciellt viktigt är vad eleverna själva kan göra för att känna att de gör nytta för miljön. Det finns också en mindre uppgift där man söker på internet. I det andra arbetsbladet understryks att om alla gör sitt bästa och samarbetar så kommer allt att gå mycket lättare. Uppgiften är svår och omfattande och kräver mycket av lärarna. Arbetet med att bli en miljöskola är också något som tar lång tid att göra om man ska göra det grundligt. Vår rekommendation är att man låter det ta den tid det tar, även om vi talar om terminer och år. Det är dessutom avgörande i detta sammanhang att man utgår från riktlinjerna för utmärkelsen "miljöskola", eftersom det finns ett antal förhållanden att beakta som inte vi har tagit med i detta enkla arbetsmaterial.

Vad gäller verktygen är inte alla delar bra anpassade för lågstadiet, men medföljer då vi anser att de kan ge inspiration och kunskap om hur man kan arbeta med Agenda 21 och utmärkelsen "Miljöskola". Anledningen till att dessa blad inte har anpassats bra är att vi helt enkelt inte har kunnat göra detta på ett sätt vi blivit nöjda med. Efter flera olika försök att "greppa" ämnet har vi tyvärr fått konstatera att vår fantasi och kompetens inte har räckt till.

För varje arbetsblad finns också ett par tankebubblor där eleven själv kan tänka ut och skriva eller rita vad olika tecknade figurer tänker. Syftet är att göra arbetet lite friare och roligare. Vårt förslag är att tankarna inte bara behöver röra miljöfrågor utan alla sorters associationer eleven får.

Arbetet att bli miljöskola ska inte vara skräckinjagande - det ska vara roligt.

7. Kommentarer till mellan- och högstadiematerialen

Inledande arbetsuppgifter

Syftet med de inledande arbetsuppgifterna är att få en introduktion till miljö- och utvecklingsfrågor. För mellanstadiet finns dessutom övningar i ordkunskap, eftersom vissa ord kan vara ganska svåra. Övningarna består av fyra sidor.

1. Du, jag och miljön

Arbetsbladet tar upp behovet av att alla hjälps åt att minska miljöproblem. Det finns också en kort beskrivning av hur naturen fungerar och en uppgift där man kan se i vilken mån man själv är miljömedveten.

Vanliga svar till arbetsbladets sista uppgift - som rör vad var och en kan göra - är:

- a) att köpa miljövänliga varor
- b) att panta burkar och flaskor
- c) att lägga tidningar i pappersinsamling
- d) att kompostera
- e) att samåka eller cykla
- f) att inte låta vattnet stå och rinna

Speciellt viktigt är det att komma igång med enkla och lätt utförda saker i vardagen som man annars tar för givet, t ex att hushålla med vatten, släcka lampor som är på i onödan och utnyttja varor till sista droppen.

2. Miljöproblem

Miljöproblemen är komplexa och därför många gånger svårgripbara. Syftet med uppgiften är att ge eleverna större förståelse för miljöproblemens karaktär och orsaker. I fördjupningsuppgiften fokuseras närområdet för eleverna. Det går givetvis att bygga ut det fokuserade området och beakta kommunen, regionen m m. Av betydelse kan också vara att ta upp internationella aspekter, t ex utsläpp i Mellaneuropa och försurningen runt oss.

3. Rio-konferensen

Tanken är att lära sig en del om FN:s stora miljö- och utvecklingskonferens år 1992, benämnd Rio-konferensen. Detta ger en bakgrund till Agenda 21-arbetet. Vidare kan man också ta upp föregångaren till konferensen - Stockholmskonferensen år 1972 - och det gedigna förarbetet till Rio-konferensen, vilket är Brundtland-kommissionens världsövergripande arbete. Övningsuppgiften syftar till att lära mer om några vanliga miljöproblem. I fördjupningsuppgiften fokuseras miljöproblem i anknytning till produktion av el. Diskutera gärna debatten om stängning av kärnkraftverk och vilka energikällor vi bör ha i framtiden.

Vårflod i jämtländska skogslandet.

4. Agenda 21

Detta arbetsblad visar vad Agenda 21 är och understryker vikten av att olika samhällsgrupper medverkar i arbetet. I fördjupningen tas en av de viktigaste sakerna i Agenda 21-arbetet upp, nämligen att ha en vision om framtiden. Många menar ju att miljövården förr alltför ofta saknade visioner. Elevernas arbete att skapa framtidsbilder kan ge upphov till många intressanta synsätt och diskussioner när en jämförelse sker mellan verklighet och vision. Vill man inte rita kan man lika gärna göra en ren skrivuppgift av fördjupningen.

Fördjupande arbetsuppgifter

Syftet med dessa arbetsuppgifter är att lära mer om miljöproblem och orsakerna till dessa. Miljöproblem är ju både ett resultat av och en förutsättning för mängder av samhällsfunktioner.

5. Kretsloppsanpassning

Det femte arbetsbladet rör det som är lättast att arbeta praktiskt med i skolan, nämligen kretsloppsanpassning. Utgångspunkten är att man ska ta vara på material på ett miljömedvetet sätt. Det innebär att man helst ska försöka återanvända materialet så länge som möjligt. Om inte det går, måste man ta hand om det på ett bra sätt. Övningarna går ut på att påbörja arbetet att kretsloppsanpassa skolan. Den första gäller varor och den andra el-, värme- och vattenförbrukning. Dessa uppgifter kan vara svåra att göra mer än ytligt i detta skede, men syftet är inte att få fram en fullständig kartläggning, utan att introducera eleverna till ett praktiskt sätt att arbeta med miljöfrågor i skolan. En mer ingående kartläggning sker längre fram i processen utifrån verktygen A - D.

6. Ren luft och fin natur

På denna sida fokuseras luftföroreningar (endast växthuseffekten) och biologisk mångfald. Av stor vikt är också att dessa problem - liksom kretsloppsanpassning - är mycket viktiga delar i Agenda 21-

dokumentet. Vid Rio-konferensen antogs ju också speciella konventioner om detta. I den första arbetsuppgiften redogörs översiktligt för vad processen att bli en miljöskola innebär, samtidigt som eleverna själva får prova på att ge exempel på åtgärder som skulle kunna minska ett problem samt vilka mål man skulle kunna tänkas ha för problemet. Syftet med fördjupningsuppgiften är att finna åtgärder och mål för problem, som minskar den biologiska mångfalden och ökar luftföroreningarna.

7. Internationellt samarbete

Internationellt samarbete är en mycket betydelsefull aspekt av miljöarbete, eftersom miljöproblem sällan stannar vid nationsgränser. Det är också viktigt att förstå att vi i i-världen kan sägas ha en skuld till u-världen då man kan säga att vi på olika sätt har utnyttjat dem. I övningsuppgiften ställs eleverna inför frågan om de tycker det är rimligt att köpa en vara för några hundralappar mer till följd av att den är svensk och inte gjord av arbetare som har det sämre än oss. I fördjupningsuppgiften sätter man skolan i ett internationellt perspektiv, d v s att vi både påverkar och påverkas av förhållanden bortom våra gränser. Eleverna får också ta ställning till vad de praktiskt skulle kunna göra för att förbättra situationen.

8. Agenda 21, hur vi mår och hur vi har det

Som alltid är det sociala och det miljömässiga två sidor på samma mynt. Finns inte det ena tänkandet så faller det andra, och tvärtom. Av stor vikt att fokusera i skolan är mobbning, jämställdhet, främlingsfientlighet m m. Övningsuppgiften bygger på frågan vad jämställdhet är och om eleverna tycker att vi lever i ett jämställt samhälle. Syftet med fördjupningsuppgiften är att få fram en lista på saker man kan göra bättre på detta område. Listan kan man också ha som utgångspunkt när man ska göra handlingsplanen.

8. Verktyg för att skapa ett handlingsprogram - en Skol-Agenda 21

Det första steget i skapandet av en handlingsplan är en kartläggning av situationen i och omkring skolan. För detta ändamål finns fyra arbetsblad (A-D) med exempel:

A. Kartlägg vatten, el, värme och varor. Då gruppen varor är omfattande föreslår vi att denna indelas i minst tre grupper, t ex varor till matbespisningen, förbrukningsvaror och inventarier.

B. Kartlägg klassrum, skolbyggnad, skolgård och omgivning. Viktiga aspekter av skolbyggnad är ventilation, städning och annat som är nära anknyttat till allergier och astma. I omgivningen kan man t ex beakta luftproblem till följd av trafik, om det finns gott om miljömärkta varor i närbelägna butiker eller den biologiska mångfalden runt skolan.

C. Kartlägg främlingsfientlighet, mobbning, jämställdhet och droger. Dessa grupper av problem är mycket viktiga att beakta i en handlingsplan, eftersom det finns ett tydligt samspel mellan å ena sidan hur vi mår och har det och å andra sidan hur vi tar hand om växter, djur och varandra.

D. Kartlägg arbetsro, omtanke och välmående. Dessa förhållanden är precis lika viktiga som de i punkten C. Det är också så

att arbetsro, omtanke och välmående sällan tas upp tillsammans med andra problem i skolan på ett så konkret sätt att det kan hamna i en gemensam välförankrad handlingsplan.

E. Efter att kartlägningsarbetet är färdigt är det dags att gå in djupare i de problem man funnit och därmed skapa bättre förutsättningar för att framställa en handlingsplan. För att gå in djupare i problemen har vi tagit fram en speciell arbetsuppgift (E) där man sätter själva "förändringen" och "förändringen av människors beteende" i centrum. Uppgiften mynnar ut i att varje problem får ett mål, en eller flera åtgärder, en tidsplan, en ansvarsfördelning och en punkt där kostnader beaktas. Det finns också några exempel på hur detta kan se ut.

F. Det sista steget i framtagandet av handlingsplanen är att prioritera vilka 10 - 20 problem man ska ha med i handlingsplanen. För att prioritera vilka problem man ska försöka minska finns en arbetsuppgift (F) där just det svåra arbetet att prioritera beaktas. Speciellt viktigt är att man från en början inte gör arbetet alltför komplicerat. När man sedan ser att det fungerar (efter något eller några år) kan man utveckla arbetet till att omfatta mer.

En exkursion kan vara ett trevligt inslag i miljöundervisningen.

Försök gärna engagera hela familjen i arbetet att bli Miljöskola.

Handlingsprogrammets utformning

Förutom den plan man ska skicka in till Skolverket är vårt förslag, som ovan nämnts, att ha en egen utformad handlingsplan. Den kan först bestå av en inledning där man visar fakta om skolan och omgivningarna samt talar om att man arbetar för att bli en miljöskola. Inledningen kan också innehålla exempel på vad man gjort hittills och vad man med fördel kan bygga vidare på. Det är alltid viktigt att bygga vidare på det som har fungerat bra. Väldigt betydelsefullt är också att man i handlingsplanen har en gemensam vision om framtiden, något även Skolverket i sin handledning anser är av stor betydelse. Hur Skolverket har tänkt sig att man ska kunna dokumentera visionen i deras mall till handlingsplan är dock oklart.

I del 2 kan man ta upp de problem man vill arbeta med i handlingsplanen, gärna med en del fakta om problemen. För varje problem kan man ställa upp:

Mål att nå:

Åtgärder som ska genomföras:

Tidsplan för åtgärderna:

Ansvar för att det blir gjort:

Kostnad för åtgärderna:

Avslutningsvis kan man ta upp varför det är viktigt att arbeta med de valda problemen, d v s bland annat hur man har tänkt i prioriteringsarbetet, och vad som kan tänkas göra att man lättare når målen.

Av stor vikt är också att eleverna och skolpersonalen på olika sätt ges utrymme att skapa en egen karaktär på planen. Det ska inte vara ett antal tråkiga sidor, utan något som alla känner att de kan ta till sig och är delaktiga i. Observera också att en handlingsplan inte ovillkorligen bara behöver vara ett skriftligt dokument. Det kan t ex vara en utställning, en film, en teaterpjäs eller något annat som elever och skolpersonal tycker känns meningsfullt.

Var inte så snälla - protestera när något är fel! Ta med hunden!

9. Verktyg för att genomföra ett handlingsprogram - en Skol- Agenda 21

Vid genomförandet av en handlingsplan är det betydelsefullt dels att alla förstår varför olika åtgärder görs och känner sig delaktiga, dels att en återkommande uppföljning sker. Görs detta på ett bra sätt kommer motivationen att öka. För att arbeta med detta finns tre arbetsuppgifter i våra material (9 - 10 och G). (Endast G finns för låg- och mellanstadierna.)

Arbetsblad 9 rör motivation och motivationens förutsättningar. Grunden är vad som gör att en människa känner sig

motiverad att göra olika saker. I fördjupningsuppgiften fokuseras till en början elitidrottare och motivation. Sedan breddas fokusen till att även gälla insatser på andra områden än idrott, t ex miljötänkande eller politiska och kulturella insatser. I uppgiftsblad 10 fokuseras vikten av samarbete samt att det ibland finns förhållanden som man helt enkelt inte kan förändra hur än mycket man vill. Det kan till exempel vara att få en ny skolbyggnad då pengar för detta helt enkelt saknas i kommunen.

Solnedgång vid Bergviken.

Arbetsuppgift G är en enkel uppföljning av det man ska göra enligt handlingsplanen. Det är av stor betydelse att en regelbunden uppföljning sker av arbetet. Det är viktigt för att både skapa engagemang och underlätta inför den samlade redovisning som ska bifogas ansökan om att bli miljöskola. Vi rekommenderar att eleverna själva gör uppföljningarna och att de görs minst en

gång varannan månad. Skolverket tar i sin handbok upp vikten av att göra en årlig lägesrapport för att se att arbetet går i rätt riktning. För mer information se handboken sid 15.

Då ni ska göra den samlade redovisningen - resultatredovisning - ska man precis som för handlingsplanen använda Skolverkets

redovisningsmall. Ett förslag från vår sida är att man också gör en egen redovisning. Då kan man använda samma dokument som handlingsplanen, men att man efter varje problem gör ett tillägg med om målet har nåtts, vad som har gjorts och varför man nått målet. Uppställningen blir då följande:

Mål att nå:

Åtgärder som skulle genomföras:

Tidsplan för åtgärder:

Ansvar för att det blev gjort:

Kostnad för åtgärderna:

Måluppfyllelse:

Vidtagna åtgärder:

Varför det gick bra:

Man kan också skriva en ny inledning där man med stor tydlighet visar att man har lyckats göra det man planerat i planen.

Det är också en fördel om man när en ny handlingsplan görs låter gamla problem som minskats enligt planen få kvarstå på ett eller annat sätt. Det är motiverande för de som arbetar med den nya planen att se vad man har lyckats med i skolan under de senaste åren och varför man lyckats väl.

När man gör den nya planen ska man sätta ännu högre mål på områden man har arbetat med och börja med insatser på områden man ännu inte fokuserat. För mer information se sidan 17 i handledningen.

Även i uppföljningsskedet - precis som när handlingsplanen skapades - är det av stor betydelse att såväl elever som skolpersonal är och känner sig delaktiga. Det är värdefullt för den fortsatta processen.

Sommaräng vid Nedre Dalälven.

10. Avslutning

I denna kommentar har vi försökt visa på ett bland många olika sätt att arbeta för att nå utmärkelsen Miljöskola. I detta sammanhang finns det inga tydliga rätt eller fel utan det är upp till skolan att utifrån egna förutsättningar och behov försöka arbeta för att nå utmärkelsen Miljöskola.

Vårt bidrag till Er är att försöka ge ett förslag till koncept att arbeta efter där elevernas attityder, kunskaper och handlingar sätts i centrum. Syftet är också att eleverna och läraren ska kunna använda materialen som ett referensmaterial och välja det som verkar bra och förkasta det som är dåligt, och därav få erfarenheter till gagn för deltagande, skolan och kommunen.

Naturligtvis finns det många saker som inte tas upp i materialen, som borde tas upp. Däribland är demokratifrågorna en mycket viktig del. Därför kan det vara en fördel om läraren kopplar olika delar av materialen till demokratiaspekten, t ex miljöråd, lokalt Agenda 21-arbete och u-landsfrågor. En annan sak som inte tas upp är att arbetet för att bli miljöskola eventuellt kan kopplas ihop

med det omfattande kvalitetssäkringsarbete som växer fram i skolorna, eftersom de i mångt och mycket följer samma mönster.

Som Ni upptäckt ligger tyngdpunkten på våra material och verktyg på de första delarna av arbetet för att nå utmärkelsen Miljöskola, eftersom flertalet av de skolor som arbetar med frågan återfinns i dessa skeden. Vår ambition är, att parallellt med att skolorna utvecklar sitt arbete, utveckla det stöd vi erbjuder.

Vi vore därför mycket tacksamma om Ni kontaktar oss med både "ris och ros" för att på så sätt kunna göra material som är bättre anpassade till verkligheten i framtiden.

Lycka till med Ert miljö- och utvecklingsarbete!

Agenda 21 Info

Box 1271

801 37 GÄVLE

Tfn: 070 - 642 78 49 , Fax: 026 -18 58 76

E-mail: agenda21info@swipnet.se

Hemsida: agenda21info.just.nu